

ЗАХТЈЕВ ЗА ДАВАЊЕ САГЛАСНОСТИ НА ИЗВЈЕШТАЈ О УРАЂЕНОЈ ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

Шифра за идентификацију дисертације: 1268/14

Шифра УДК (бројчано): 111.852

Web адреса на којој се налази извјештај Комисије о урађеној докторској дисертацији:
www.ffuis.edu.ba

СЕНАТУ УНИВЕРЗИТЕТА У ИСТОЧНОМ САРАЈЕВУ

Молимо вас да, у складу са чланом 149. Закона о високом образовању, (Службени гласник РС број 73/10, 104/11, 84/12, 108/13 и 44/15) дате сагласност на урађену докторску дисертацију:

Назив дисертације: *Естетичко утемељење појма укуса у филозофији Дејвида Хјума и Имануела Канта*

Научна област УДК (текст): Естетика

Презиме и име кандидата: **мр Данијела Милинковић**

Ментор и састав комисије за оцјену дисертације:

1. Др Мишо Кулић, редовни професор, Онтологија, Филозофски факултет Пале, Универзитет у Источном Сарајеву, ментор;
2. Др Владимир Милисављевић, ванредни професор, Теорија сазнања, Институт за филозофију и друштвену теорију Београд и
3. Др Саво Лаушевић, редовни професор, Естетика, Филозофски факултет Никшић, Универзитет Црне Горе.

Главни допринос дисертације:

Кандидат мр Данијеле Милинковић је у својој докторској дисертацији: *Естетичко утемељење појма укуса у филозофији Дејвида Хјума и Имануела Канта* истражила једну од најзначајнијих филозофских оријентација осамнаестог вијека када је у питању естетички проблем укуса. Значај дисертације се огледа у чињеници да је ова прва дисертација из ове области која се директно односи на проблем укуса Дејвида Хјума и Имануела Канта, те на сличности и разлике у њиховим учењима. Дисертација *Естетичко утемељење појма укуса у филозофији Дејвида Хјума и Имануела Канта* пружа и синтетички истраживачки приказ не само филозофије Дејвида Хјума и Имануела Канта, већ и најважнијих мисаоних и историјских тематизација појма укуса, посебно у британској филозофији осамнаестог вијека Ради се о истраживачком пројекту који је обухватио разумијевање појма укуса не само у распону филозофских промишљања од Цона Лока до Имануела Канта, већ и свих оних питања чија је проблематизација неодвојива од појма укуса.

ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ

Презиме и име кандидата : мр Данијела Милинковић

Назив завршеног факултета: Филозофски факултет Пале

Одсјек, група, смјер: Одсјек за филозофију и социологију

Година дипломирања: 2005.

Назив специјализације: -

Назив магистарске тезе: Филозофска рецепција игре као парадигме умјетничког стварања

Научно подручје: Филозофија

Година одбране: 2011.

Факултет и мјесто: Филозофски факултет Пале

Објављени радови кандидата:

1. „Критика традиционалне естетике са аспекта популарне културе“ (Зборник радова са научног скупа „Сто двадесет пет година високог образовања у Босни и Херцеговини“, Пале, 2007.), Пале, 2008. ISBN 978-99938-47-4 COBISS.BH – ID 680472
2. „Умјетност и психоанализа – Јунгово и Фројдово поимање умјетности и умјетника“ (Зборник са научног скупа „Интердисциплинарност и јединство савремене науке“ Пале, 2009.), Пале, 2010. ISBN 978-99938-47-23-6 COBISS.BH – ID 1435160
3. „Шилерово гледиште односа умјетности и политике“ (Зборник са научног скупа „Наука и политика“, Пале 2010.), Пале, 2011., ISBN 978-99938-47-31-1 COBISS.BH – ID 1991960
4. „Поимање Шилерове умјетничке игре из угла психоанализе“, Тематски Зборник радова са Научног скупа међународног значаја на тему Психологија и уметност, Филозофски факултет у Приштини са седиштем у Косовској Митровици и Линија Принт, Ниш, 2012, стр.57-66. УДК:159,98:82.09-1 821.163,41.09-1
5. *Метафизичко тумачење игре – игра као филозофски достојан предмет*“, (Зборник са научног скупа „Наука и традиција“, Пале, 2012.), Пале, 2013. ISBN 978-99938-47-47-2 COBISS.BH-ID 3643160
6. „Разумијевање игре у античкој филозофији“, Зборник Српског филозофског друштва, Београд, 2013. ISBN 978-86-81349-29-8 COBISS.SR-ID 200452876
7. „Игра као живот и умјетничко стварање“, Радови Филозофског факултета, Филозофски факултет Пале, Пале, 2015., ISSN 1512-5858, COBISS.BH-ID 7948294, УДК 123.1:796.1, DOI 10.7251/RAD1715139M

Назив и сједиште организације у којој је кандидат запослен: Филозофски факултет Пале

Радно мјесто: Виши асистент

Потврђујемо да кандидат испуњава услове утврђене чланом 149. Закона о високом образовању (Службени гласник РС број 73/10, 104/11, 84/12, 108/13 и 44/15).

У прилогу достављамо:

- Извјештај Комисије о оцјени урађене докторске дисертације;
- Приједлог одлуке Наставно-научног вијећа Филозофског факултета Пале о усвајању извјештаја Комисије за оцјену урађене докторске дисертације.

ДЕКАН

Доц. др Драга Мاستиловић

Телефон/факс: + 387 (0)57 223 479, 227 410, Адреса: Алекс Шантића 1 71420 Пале, е-пошта: filozof@paleol.net, <http://www.ffuis.edu.ba>
Telefon/faks: + 387 (0)57 223 479, 227 410, Adresa: Alekse Šantića 1 71420 Pale, e-pošta: filozof@paleol.net, <http://www.ffuis.edu.ba>
Број: 3931/18

Датум: 25. 12. 2018. године

На основу члана 71. Закона о високом образовању Републике Српске (“Службени гласник Републике Српске”, број 73/10, 104/11, 84/12, 108/13, 44/15, 90/16 и 31/18) и члана 57. Статута Универзитета у Источном Сарајеву (број 01-С-294-III/11, 01-С-250-X/12, 01-С-41-XVII/13, 01-С-198-XX/13, 01-С-44-XVII/13 и 01-С-419-XXXIV/14, 01-С-716-1-XXII/16, 01-С-180-1-XXVIII/17 и 01-С-307-1-XXXIV/17), Наставно-научно вијеће Филозофског факултета Пале, на 259. сједници, одржаној 25. децембра 2018. године, донијело је

ПРИЈЕДЛОГ ОДЛУКЕ

о извјештају Комисије за оцјену и одбрану докторске дисертације
кандидата мр Данијеле Милинковић

I

Усваја се извјештај Комисије за оцјену и одбрану докторске дисертације *Естетичко утемељење појма укуса у филозофији Дејвида Хјума и Имануела Канта* кандидата мр Данијеле Милинковић, у саставу:

1. Др Мишо Кулић, редовни професор, Онтологија, Филозофски факултет Пале, Универзитет у Источном Сарајеву, ментор;
2. Др Владимир Милисављевић, ванредни професор, Теорија сазнања, Институт за филозофију и друштвену теорију Београд и
3. Др Саво Лаушевић, редовни професор, Естетика, Филозофски факултет Никшић, Универзитет Црне Горе.

II

Коначну одлуку о усвајању извјештаја Комисије за оцјену и одбрану докторске дисертације *Естетичко утемељење појма укуса у филозофији Дејвида Хјума и Имануела Канта* кандидата мр Данијеле Милинковић, донијеће Сенат Универзитета у Источном Сарајеву.

ПРЕДСЈЕДНИК ВИЈЕЋА

Доц. др Драга Мاستиловић

Доставити:

- Сенату Универзитета;
- Кандидату;
- Комисији (1-3);
- У досије;
- У списе;
- Архиви.

Одлуком Наставно-научног вијећа Филозофског факултета на Палама, Универзитета у Источном Сарајеву, број 2726/18 од 25. 9. 2018. године, именована је Комисија за оцјену и одбрану урађене докторске дисертације кандидата мр Данијеле Милинковић под насловом "*Естетичко утемељење појма укуса у филозофији Дејвида Хјума и Имануела Канта*"

(у даљем тексту: Комисија)¹ у сљедећем саставу:

1. Др Мишо Кулић, редовни професор, Онтологија, Филозофски факултет, Универзитет у Источном Сарајеву, ментор;
2. Др Владимир Милисављевић, ванредни професор, Теорија сазнања, Институт за филозофију и друштвену теорију, Београд, члан;
3. Др Саво Лаушевић, редовни професор, Естетика, Филозофски факултет Никшић, Универзитет Црне Горе, члан;

Комисија прегледала је и оцијенила докторску дисертацију и о томе подноси Наставно-научном вијећу Филозофског факултета на Палама, Универзитета у Источном Сарајеву сљедећи

ИЗВЈЕШТАЈ **о оцјени урађене докторске дисертације**

1. Значај и допринос докторске дисертације са становишта актуелног стања у одређеној научној области
Кандидат мр Данијеле Милинковић је у својој докторској дисертацији: <i>Естетичко утемељење појма укуса у филозофији Дејвида Хјума и Имануела Канта</i> истражила једну од најзначајнијих филозофских оријентација осамнаестог вијека када је у питању естетички проблем укуса. Значај дисертације се огледа у чињеници да је ова прва дисертација из ове области која се директно односи на проблем укуса Дејвида Хјума и Имануела Канта, те на сличности и разлике у њиховим учењима. Дисертација <i>Естетичко утемељење појма укуса у филозофији Дејвида Хјума и Имануела Канта</i> пружа и синтетички истраживачки приказ не само филозофије Дејвида Хјума и Имануела Канта, већ и најважнијих мисаоних и историјских тематизација појма укуса, посебно у британској филозофији осамнаестог вијека Ради се о истраживачком пројекту који је обухватио разумијевање појма укуса не само у распону филозофских промишљања од Џона Лока до Имануела Канта, већ и свих оних питања чија је проблематизација неодвојива од појма укуса.
2. Оцјену да је урађена докторска дисертација резултат оригиналног научног рада кандидата у одговарајућој научној области и то као саопштење на научном скупу
Дисертација <i>Естетичко утемељење појма укуса у филозофији Дејвида Хјума и Имануела Канта</i> мр Данијеле Милинковић је оригинални научни рад у области естетике, историје филозофије и онтологије (научно поље филозофија, ужа област онтологија и естетика). Оригиналност овог научног рада садржана је како у самом избору, односно начину истраживања формулисане теме, затим коришћењу релевантних чињеница и извора истраживања, али је исто тако и дата у критичком, компаративном сагледавању резултата других истраживања која су предметно и методолошки усмјерена на питање разумијевања појма укуса код Дејвида Хјума и Имануела Канта.
3. Преглед остварених резултата рада кандидата у одређеној научној области

¹ Комисија има најмање три члана од којих најмање један није у радном односу на Универзитету

Преглед радова кандидата мр Данијеле Милинковић у одговарајућој научној области (научно поље филозофија, ужа област онтологија и естетика):

Магистарски рад:

Филозофска рецепција игре као парадигме умјетничког стварања, Филозофски факултет Универзитета у Источном Сарајеву (одбрањен 11. 10. 2011. године), стр. 139.

Објављени радови:

1. „Критика традиционалне естетике са аспекта популарне културе“ (Зборник радова са научног скупа „Сто двадесет пет година високог образовања у Босни и Херцеговини“, Пале, 2007.), Пале, 2008. ISBN 978-99938-47-4 COBISS.BH – ID 680472

2. „Умјетност и психоанализа – Јунгово и Фројдово поимање умјетности и умјетника“ (Зборник са научног скупа „Интердисциплинарност и јединство савремене науке“ Пале, 2009.), Пале, 2010. ISBN 978-99938-47-23-6 COBISS.BH – ID 1435160

3. „Шилерово гледиште односа умјетности и политике“ (Зборник са научног скупа „Наука и политика“, Пале 2010.), Пале, 2011., ISBN 978-99938-47-31-1 COBISS.BH – ID 1991960

4. „Поимање Шилерове умјетничке игре из угла психоанализе“, Тематски Зборник радова са Научног скупа међународног значаја на тему Психологија и уметност, Филозофски факултет у Приштини са седиштем у Косовској Митровици и Линија Принт, Ниш, 2012, стр.57-66. УДК:159,98:82.09-1 821.163,41.09-1

5. „Метафизичко тумачење игре – игра као филозофски достојан предмет“, (Зборник са научног скупа „Наука и традиција“, Пале, 2012.), Пале, 2013. ISBN 978-99938-47-47-2 COBISS.BH-ID 3643160

6. „Разумијевање игре у античкој филозофији“, Зборник Српског филозофског друштва, Београд, 2013. ISBN 978-86-81349-29-8 COBISS.SR-ID 200452876

7. „Игра као живот и умјетничко стварање“, Радови Филозофског факултета, Филозофски факултет Пале, Пале, 2015., ISSN 1512-5858, COBISS.BH-ID 7948294, УДК 123.1:796.1, DOI 10.7251/RAD1715139M

На основу увида у научне и стручне радове кандидата, закључујемо да је кандидат мр Данијела Милинковић остварила одговарајуће научне резултате и да је била у потпуности оспособљена за истраживање у научној области коју обухвата рукопис урађене докторске дисертације.

4. Оцјену о испуњености обима и квалитета у односу на пријављену тему (по поглављима)²

Рукопис урађене докторске дисертације *Естетичко утемељење појма укуса у филозофији Дејвида Хјума и Имануела Канта*, заједно са примарном и секундарном литературом, обухвата од 235 страница компјутерског текста, тако да у потпуности испуњава обим и квалитет у односу на истражену тему.

Наводимо преглед садржаја урађеног рукописа:

Уводна разматрања; (стр. 4 - 12)

I Укус у британској естетици 18. вијека; (стр. 12-65)

1. Ум, унутрашње чуло и настанак идеја у филозофији Џона Лока;

1.1. Аргументи против теорије о урођеним идејама;

1.2. Аргументи о непостојању моралних принципа;

1.3. Поријекло идеја и улога унутрашњег чула;

² Испуњеност обима и квалитета у односу на пријављену тему, нарочито, треба да садржи: аналитички и системски прилаз у оцјењивању истраживачког постављеног предмета, циља и задатака у истраживању; испуњеност научног прилаз у доказивања тврдњи или претпоставки у хипотезама, са обрадом података

- 1.4. Просте и комплексне идеје;
2. Урођене идеје, идеје љепоте и принципа моралности у схватањима Трећег ерла од Шафтсберија;
 - 2.1. Суд укуса као урођена човјекова способност;
 - 2.2. Улога љепоте у Шафтберијевој филозофији;
 - 2.3. Афирмација унутрашњег чула;
3. Рефлексиивност идеје љепоте и појам укуса у тумачењу Френсиса Хачесона;
 - 3.1. Естетско чуло;
 - 3.2. Љепота као производ субјективне свијести;
 - 3.3. Афирмација моралног чула;

II Ум, осјећај задовољства и универзалност укуса у филозофији Дејвида Хјума; (стр. 65-126)

1. Схватање љепоте и морала;
 - 1.1. Природно лијепо и унутрашње лијепо;
 - 1.2. Моралне врлине и љепота;
 - 1.3. Друштвене врлине;
2. Мјерило укуса и његова разноврсност;
 - 2.1. Критика умјетничких дјела;
 - 2.2. Универзалност суда укуса;
3. Значај трагедије за живот и умјетничко стварање;

III Слобода, ванпојмовно лијепо и безинтересни смисао суда укуса у естетици Имануела Канта; (стр. 126 - 214)

1. Од догматске метафизике до трансценденталне филозофије;
2. Проблем аутономије – естетски и телеолошки принцип моћи суђења;
 - 2.1. Моћ суђења, сврховитост и форма;
3. Слободна љепота и значење ванпојмовног одређења лијепог;
 - 3.1. Поимање лијепог и безинтересно допадање;
 - 3.2. Морално осјећање и осјећање за лијепо;
 - 3.3. Природно лијепо и умјетнички лијепо;
 - 3.4. Слобода и умјетност, умијеће и наука;
 - 3.5. Однос умјетности и природе, сврховита игра, геније и уобразиља;
4. Специфичност суда укуса, субјективни осјећај задовољства и незадовољства;
 - 4.1. Суд укуса као чист суд;
 - 4.2. Нужност суда укуса као општег чула;
 - 4.3. Особеност суда укуса;
 - 4.4. Антиномија укуса;

Завршна разматрања; (стр. 214 - 229)

Литература; (стр. 229 - 235)

- А) Изворна литература;
- Б) Секундарна литература;

У Уводу докторске дисертације *Естетичко утемељење појма укуса у филозофији Дејвида Хјума и Имануела Канта* мр Данијела Милинковић назначила је да је ово истраживање имало свој примарни циљ у расвијетљавању филозофског појма укуса као темељног естетичког појма нововјековне естетике. У том смислу кандидат мр Милинковић је у Уводу посебно објаснила зашто је усредсредила своју филозофску тематизацију управо према појму укуса у филозофији Дејвида Хјума и Имануела Канта, односно који су разлози због којих је подузела да појам укуса захвати у онтолошко-естетској равни онако као се он у филозофији и појавио и изградио заједно са овим мислиоцима. Свакако, било је незаобилазно да се критичкој рефлексiji изложе и сви други значајни нововјековни естетички мислиоци, а у првом реду концепције британске филозофије обликоване у дјелима Џона Лока, Трећег ерла од Шафтсберија и Френсиса Хачесона. У том смислу, кандидат је истражио следеће:

У првом поглављу истраживања: **Укус у британској естетици 18. вијека**, кандидат се фокусирао на истраживања појма укуса у британској естетици, те разумијевања ставова оних филозофа који се нису директно бавили појмом укуса, али су својим филозофским опусом утицали на формирање појма укуса у 18. вијеку. У овом поглављу кандидат је посебно проблематизовао мисао Џона Лока у одјелку: **Ум, унутрашње чуло и настанак идеја у филозофији Џона Лока**, те показао како је Лок, разматрајући своју теорију идеја и критику урођених идеја, на један индиректан начин утицао на каснију филозофску мисао која је тематизовала појам унутрашњег чула и појам укуса. Међутим, како кандидат наглашава, иако

се код Лока не сусреће конкретан развој естетичке мисли, Локов метод, односно Локово назначавање новог пута идеја, омогућило је каснијим филозофским интересовањима да јасније покажу неопходност окретања ка субјекту и његовим разумским моћима, тј. ка унутрашњем чулу. Оно што је у овом дијелу рада мр Данијеле Милинковић показано јесте заправо оно што би се могло сматрати највећим Локовим доприносом тј. у његовој критици урођених идеја, односно у разлозима одбацивања гледишта да се људи рађају са урођеним идејама. Кандидат је у овом одјелку показао и како је Лок, разматрајући све идеје које наш дух прима из спољашњег искуства, дошао до закључка да мора постојати нешто што све наше утиске сабира и разматра, а који не морају да буду подстакнути објектима које сусрећемо у природи. Из тих разлога Лок и уводи појам „унутрашњег чула“, односно појам „размишљања или рефлексije“.

Даље, у одјелку: **Урођене идеје, идеје љепоте и принципа моралности у схватањима Трећег ерла од Шафтсберија**, кандидат је тематизовао филозофију Антони Ешли Купера, односно Трећег ерла од Шафтсберија, једним од најзначајнијих мислилаца британске филозофије. Шафтсбери је, показује кандидат, иако је био Локов присталица, он истовремени био и његов противник у сфери питања о урођеним идејама. Шафтсбери није прихватао Локову критику Бога, јер сматрао да су урођене идеје урођене управо зато што нам их је усадио Бог, те да нам тиме Бог усадио и правила по којима је саздана и сама природа. Кандидат је посебно вредновао Шафтсберијево филозофско схватање у којем је Шафтсбери лијепо изједначио са моралним, те консеквенце овог схватања које воде закључку да су правила по којима се ове идеје лијепог и моралног формирају садржана у природи сазданој по божанским провиђењима. То значи, истиче кандидат, да ако се поремети неки ред у моралним нормама да се по Шафтсберију ремети и идеја љепоте самога свијета. Управо тада, мисли Шафтсбери, ове грешке утичу на то да човјек задобије лош укус. Надаље, кандидат истиче и Шафтсберијеву схватање да се овакве грешке могу избјећи тако што би се човјек окренуо свом унутрашњем бићу и умским рефлексјама. Кандидат такође сматра да се филозофска занимљивост Шафтсберијеве мисли огледа и у томе што је он на неки начин био промотор друштвеног живота. Шафтсбери је сматрао да је једна од најнеопходнијих човјекових особина у ствари, друштвеност. Међутим, и друштвеност је особина која је подложна природним и божанским законима и њој је супротно државно уређење које се не држи божанског принципа. Друштвено уређење је добро ако се живи по моралним принципима, јер се тиме не даје простор лошем утицају на државу. Кандидат, мр Данијела Милинковић наводи и то да Шафтсбери сматра да добар укус мора имати свој извор у природној настројености човјека да спозна лијепо насупрот ружном. Да би ојачали тај добар укус који посједујемо, Шафтсбери је мислио да је потребно посегнути за консензусом између људи о томе шта је лијепо, односно шта је ружно и лоше по све људе и саму државу. Шафтсбери сматра да се овај консензус може само примјенити на британске и европске народе, док је код варварских народа немогуће достићи тај ниво друштвене уређености. Управо због тога, Шафтсбери критикује се Локово схватање разноликости моралних норми укуса, па насупрот томе истиче да су морални принципи непромјењиви, односн самим тим и човјеков укус. На крају овога поглавља, кандидат је указао на онај дио Шафтсберијеве филозофије који у поимању унутрашњег чула кореспондира са Локовом мишљу, односно таквог чула, помоћу којег је човјек у стању да сагледа естетске вриједности и љепоту уопште, укључујући и све принципе и законе око нас.

Наредни одјелак докторске дисертације тематизује: **Рефлексивност идеје љепоте и појам укуса у тумачењу Френсиса Хачесона**. У овом одјелку назначене су основне филозофске идеје Френсиса Хачесона и његово схватање унутрашњег чула. Хачесон је пред собом, истиче кандидат, имао два претходника, Лока и Шафтсберија, који се у многим стварима међусобно нису слагали, али је Хачесон у неким идејама био склонији Локовим тумачењима. Оно што је било Хачесоново основно настојање, како истиче кандидат, јесте да помири схватања ова два мислиоца, односно да њихове филозофије у неком смислу покуша приближити. Хачесон свој метод, метод који се ослања на нови пут идеја и долажење на раван емпирије, дугује Локу, међутим, када је у питању однос према естетским и моралним питањима, он остаје вјеран своме учитељу Шафтсберију. Када је у питању идеја лијепог, кандидат истиче да је и код Хачесона љепота комплексна идеја, коју је могуће спознати само рефлексјом. Једна од Хачесонових идеја је и одвајање љепоте од физичке чулности. Кандидат запажа да је укус за Хачесона промјењива категорија, да ни у ком случају не може да буде универзалан, јер је само смисао љепоте универзалан и само љепота као таква може са собом да носи осјећај пријатности. По Хачесону, наводи кандидат, љепота је универзална, тако да је и морал универзалан и ми морамо посједовати унутрашње чуло и за ову област људског духа.

Други поглавље насловљено је са: **Ум, осјећај задовољства и универзалност укуса у филозофији Дејвида Хјума**. Ово је један од два централна поглавља докторске дисертације,

јер је истраживање и замишљено да посебно проблематизује појам укуса у филозофији Дејвида Хјума и Имануела Канта. Кандидат је сматрао да се Хјумов појам укуса не може разумјети без претходног детаљног разматрања основних питања Хјумове филозофије: теорије идеја, утисака, те његове подјела идеја. Кандидат мр Данијела Милинковић истиче да Хјум одбацује теорију урођених идеја што по кандидатовом мишљењу прегнантно показује Хјумову везу са Локом, штавише да се у Локовом одбацивању теорије о урођеним идејама налази и стварно поријекло Хјумовог скептицизма. Кандидат сматра да је у Хјумовој филозофији веома битно схватање о начину образовања идеја, односно представа, јер се тада нужно морају тематизовати питања памћења и уобразиље. Ове двије моћи, сматра Хјум, а посебно истиче кандидат су задужене за то да праве копије утисака и да од њих чине идеје, док осјећања која се јављају након поновног сусретања са тим утисцима, Хјум назива – утисцима рефлексije. Сљедеће што кандидат сматра за битно, када је Хјумов филозофски опус у питању, јесте разматрање појма асоцијације идеја. Уобразиља је та која има толику моћ да све просте идеје може да раздвоји, али исто тако поново може да их споји онако како она жели у неком другом облику. Такав вид повезаности идеја мора да постоји, јер кад би оне биле неповезане и потпуно слободне, њихово удруживање уопште не би било могуће. По Хјуму, истиче кандидат, узрок можемо дефинисати ка предмет који претходи другоме и додиран је са њим, и где се сви предмети слични првоме налазе у сличном односу претхођења и додирности према оним предметима који личе на други; или да је узрок предмета који претходи другоме и који је додиран са њим, и тако уједињен са њим да представа једнога опредељује ум да образује представу онога другог, а утисак једнога да образује представу онога другог. Хјум, такође, сматра да сви предмети могу једни другима да буду узроци или посљедице, али морају да се придржавају одређених општих правила, која нам омогућавају увид да они заиста јесу такви и Хјум ту разликује осам општих правила, које је кандидат детаљно образложио у свом истраживању. Даље, кандидат наводи, да Хјум као један од великих принципа истиче и појам навике, без кога би наша практична оријентација била готово немогућа. Она јесте продукт искуства, али непосредно, те навiku не можемо везати искључиво за искуство, а нити има логичко поријекло, те се више може подразумевати као нешто што је Хјум увео у своју филозофију, да би лакше превазишао проблем поријекла идеја, који му ни само посредно искуство, а ни разум нису обезбиједили. Навика, за Хјума, није ниша друго до непосредно осјећање вјере које се везује за прелаз од једног утиска на други, који један за другим слиједе у нашој души – наводи кандидат. Међутим, оно што се дешава у човјековој души, односно тај осјећај да једна представа слиједи иза друге, да је везана за њу, те осјећај јачине и живости таквих представа, може да се означи као инстинкт.

Оно што Хјума разликује од осталих филозофа 18. вијека, наводи кандидат, јесте чињеница да је у својим естетичким истраживањима радије полазио од саме умјетности, првенствено од књижевности, неголи од природе и природно лијепог. То га издваја од његових савременика. Међутим свако разматрање Хјумове теорије укуса, а то показује и ово истраживање, у одјелку: **Схватање љепоте и морала**, незаобилазно мора поћи од Хјумовог схватања лијепог. Иако Хјум не жели посебно да се бави природно лијепим Хјум ипак, као и остали теоретичари 18. вијека истиче три најбитније области лијепог: прва- област природно лијепог, природног свијета, друга – област техничког, занатског (неумјетничког) стваралаштва и трећа – област саме умјетности. Међутим, да би за нешто могли рећи да је лијепо Хјум напомиње да та љепота мора да утиче на дух посматрача, изазивајући у њему представу љепоте, те тако љепоту схвата као диспозицију неког предмета (позивајући се на склоп и поредак предмета, који узрокује осјећај задовољства или незадовољства). Како ово истраживање показује, овдје се у први план ставља осјећај задовољства који човјек има приликом посматрања предмета. Али, да би се јавио тај осјећај потребно је да посматрач посједује извјесну наклоност (односно настројеност) ка предмету који посматра, било да је та наклоност произашла из неке културне традиције или из индивидуалне склоности посматрача. Тако је кандидат током детаљнијег излагања Хјумове филозофије показао да тамо гдје не постоји ниједна од ових склоности, осјећај задовољства се напосто неће јавити, то јесте, посматрач мора бити прикладно настројен, да би предмет на одговарајући начин дјеловао на њега. Ово све говори о томе колико је опажај или осјећај оно што је неопходно да би се уопште могло говорити о љепоти неког предмета, те због тога Хјум каже да је сразмјера, однос и положај дијелова, оно што мора постати очевидно, а тек након тога у нама се јавља осјећај пријатности или одбојности зависно од природе предмета и настројености наших чула. То даље имплицира да је доживљај љепоте више од обичне перцепције, што је кандидат у истраживању покушао да расвјетли, јер само онај који ко може да схвати естетички релевантан склоп и поредак, може да уочи и љепоту неког предмета. Тако се може претпоставити да субјекат не може да има било какав опажај, већ одговарајући који у њему мора да изазове осјећај задовољства. Оно што ово

истраживање, такође, покушава да покаже је и Хјумово гледиште љепоте, која је по њему резервисана само за оне који су способни да опазе склад и поредак предмета које посматрају, што даље објашњава, истиче кандидат, зашто су нека умјетничка дјела необјашњива великом броју људи, који њихову љепоту никада неће схватити. Сматрајући да љепота није никакав инхерентан квалитет предмета који је независан од човјека и његовог афективног стања, Хјум је третира као диспозицију неког предмета, те тиме може да сачува објективност суда укуса. Кандидат, такође, истиче разлику између разума и осјећања, коју је Хјум образлагао. У истраживању је разматран и осјећај задовољства и незадовољства који нам омогућава неки предмет, за који ћемо рећи да је лијеп или ружан, јесте супротан ономе који узрокују предмети који дјелују само на наш дух. Разум се само задовољава тиме да посматра предмете онакве какви су сами по себи, док сфера осјећања узрокује задовољство или незадовољство, што је у основи Хјумово објашњење контраста између разума и осјећања. Приликом елаборације осјећања задовољства и незадовољства кандидат је показао Хјумово гледиште по коме двије особе не могу имати исти осјећај угодности или неугодности приликом посматрања неког предмета. Они посматрају објективна својства предмета, међутим, не перципирају га на исти начин, јер свако за себе уочава одређене квалитете предмета.

Међутим, оно што би се могло сматрати окосницом овога рада садржано је у кандидатском разматрању Хјумовог схватања појма укуса, те увођења мјерила укуса, као битног одређења у његовој естетичкој мисли. Кандидат мр Данијела Милинковић у одјелку: ***Мјерило укуса и његова разноврсност***, покушава да покаже колико је Хјумова филозофија била битна за цијелу епоху просвјешћености, али и за све касније филозофије. Хјумово дјело: *О мјерилу укуса*, истиче кандидат, сматра се једним од најозбиљнијих естетских разматрања тога времена, те је једно од ремек-дјела са којим се филозофија умјетности може похвалити. Хјумово разматрање појма укуса у многоме слиједи, поред Хачесонових и ставове које је поставио Шафтсбери, те је због тога он себи и поставио задатак да одбрани неопходност укуса. Продукујући задовољство, укус има смисла и у одбрани моралних врлина и љепоте. Тако је суд укуса у основи повезан са духовним и генијалним, те на концу са слободним промишљањем и одбацивањем традиционалних мудрости. У том смислу истраживање подузето у овој докторској дисертацији показује како је укус, као и мишљење разноврсан и распрострањен. Толика распрострањеност, истиче кандидат, доводи до става да сваки човјек мора посједовати суд укуса, као и мишљење, без обзира на његово образовање. Како Хјум истиче, особе које су у блиској вези и на исти начин васпитане, не морају да посједују исти суд укуса.

Да би још боље афирмисао појам мјерила укуса, Хјум објашњава разлику између суда и осјећања. Осјећање је чисто субјективно, оно се јавља онда када човјек постаје свјестан да га посједује и наравно да се тада може рећи да је то је његово унутрашње стање. Насупрот томе, разум је нешто што је ван човјека и односи се на неке стварне чињенице које нас окружују, те такви судови претежно морају бити тачни. Сходно овоме, кандидат наводи и мишљење Питера Кајвија који објашњава да је Хјум приликом увођења појма *мјерило укуса*, сматрао да не могу сви људи да посједују ово мјерило, већ да их само неколицина посједује. Ту је мислио на квалификоване, образоване људе, који су кадри у складу са својим вјештинама да дају јаснији суд укуса. Укус је продуктивна човјекова способност. За разлику од разума који је вјечан и непромјењив, укус може да варира, у зависности од састава онога што процјењује, до осјећања самога појединца који даје суд. Различити људи могу имати различита гледишта и различите судове о једној истој ствари. Та различита виђења једног истог предмета и његових својстава, подлијежу сагласности и односу између предмета и разума, тј. духа који га опажа. Даље, истраживање показује Хјумову жељу да покаже колико је неопходно схватити разлику у суду укуса код појединих људи, те немогућности да се појам лијепог сведе на неко заједничко осјећање за све људе. Такође, суд укуса за поједина дјела никако не може бити исти. Наиме, ако се за приближно сличне предмете каже да су једнако лијепи, то је велики парадокс, јер сваки предмет засебно је лијеп или ружан. Све речено, истиче кандидат, води ка закључку да: иако је суд укуса субјективно гледиште, морају постојати нека општа правила и начела у погледу тога суђења. Неки предмети или нека својства унапријед су припремљена да се допадне или не допадне. Ако би се случајно десило да појединац не препознаје љепоту датог предмета, тај недостатак се неће приписати самој љепоти предмета, већ несавршености чула дотичног посматрача. Међутим, не мора сваки појединац на исти начин да примјети љепоту, истиче кандидат. На то могу да имају утицаја разни фактори који у том тренутку могу тај предмет посматрања приказати онаквим какав он уистину није. Истраживање показује по чему се мјерило укуса код Хјума истиче као битно и да је јесте чињеница да без њега не би било могуће одвојити лијепо од ружнога, задовољство од незадовољства и други низа појава које се везују за ову процјену. У прилог истицања важности мјерила укуса. Кандидат наводи колико је мјерило укуса у Хјумовом систему апсолутно неопходно. То није само социјална или

политичка нужност, већ је то и епистемолошка нужност. Без мјерила укуса, читав низ појава не би било могуће објаснити. Даље, кандидат истиче мишљење аутора Дабни Таузенд, која сматра да оно што је битно за мјерило укуса уопште, јесте потреба да мјерило укуса буде откривено и у пракси, као совјеврсна критика. Као и код других облика друштвеног уговора, ми предајемо дио наше естетске независности како би се постигао стандард укуса. Оно што се чини веома занимљиво, а што кандидат истиче на крају као својеврсан закључак о проблему укуса и мјерила укуса је виђење Дабни Таузенд, која сматра да је укус толико широк и разноврсан, као и машта помоћу које он оперише, али да је једино ограничење које се може поставити појму укуса, у ствари, морал. Другачије речено: гдје је човјек сигуран у стандарде и процјене морала, ту мора бити сигуран и у процјене самог укуса. Супротно, ако је човјек морално повријеђен од стране других људи, он неће бити у стању ни да да адекватан суд о љепоти која се стави пред њега.

Надаље, кандидат наводи и Хјумов покушај да нађе неко универзално мјерило укуса које би одговарало и ријетким људима са ауторитетом, обичним уживаоцима умјетности. Тако Хјум долази до закључка да постоје два основна разлога за разликање по питању мјерила укуса. Један од та два разлога је тај да је сваки човјек по својој природи другачији, а други произилази из тога што ми сви не долазимо из истог времена и са истог простора, те су нам и обичаји другачији. Надаље, на сваки укус неминовно дјелују и други фактори, као што су већ поменуте предрасуде, недовољно искуство и истанчаност. Због свих тих спољашњих утицаја на појединце, ни ми не можемо с правом тврдити чији је суд укуса тачнији, те да ли треба да првенство дамо једном или другом суђењу.

Треће поглавље докторске дисертације носи наслов **Слобода, ванпојмовно лијепо и безинтересни смисао суда укуса у естетици Имануела Канта**. Основни задатак Кантове филозофске мисли, сматра кандидат, јесте истицање субјективности као битног полазишта сваког истраживања, а то значи како проблема сазнања, тако и осталих проблема које је проблематизовала традиционална метафизика. Ипак, са Кантом се дешава један важан филозофски догађај, јер се са Кантом и његовим разумијевањем логичког и естетског суђења успоставља по први пут чврсто, систематично упориште естетичком разматрању. Кант естетски објект, који је до тада био у неку руку занемарен, доао је у центар филозофске пажње, као и сам однос естетског објекта за задовољством, те могућности оставрења једног универзалног задовољства. Даље, кандидат у поглављу ***Од догматске метафизике до трансцеденталне филозофије***, истиче да оно што је веома битно за разумијевање и тумачење Кантове филозофије или у овом случају, када је ријеч о суду укуса, јесте спознавање разлике између чистог и емпијског сазнања, однос између ума, разума и расудне снаге, односно подробније поимање подјеле сазнајних моћи на чулност, имагинацију (тј. уобразиљу) и разум. Ове моћи или способности Кант је називао вишим способностима, док је осјећансот убрајао у ниже. Кандидат, такође, разматра и какво је било Кантово схватање метафизике и њеног догматског учења. Управо због тога Кант је приступио једној исцрпној критици самога ума, односно саме „моћи сазнања“ при чему је метафизика потпуно измјењена и усредсређена на „пут једне сигурне науке“. Кант је, дакле, објаснио од куда проистичу метафизичке заблуде и какав је ум по својој природи, тј. да сам себи поставља питања на која не може дати одговор и која му се непрестано намећу, односно да је ум склон да прелијеће границе сваког могућег искуства. Ово откриће метафизичких заблуда тј. откриће природе ума, може се означити и као почетак озбиљне Кантове дјелатности да се позабави једном оваквом студијом, односно да саму природу ума на неки начин спута и усредреди на конкретно испитивање самога себе, на испитивање својих сопствених моћи. Даље, кандидат у свом истраживању ставља акценат на Кантово откриће двоструког односа ума спрам стварности увелико одредило његов филозофски пут и може се рећи да је то и први степен његовог успињања ка трансцеденталној филозофији и што га је већ у то вријеме истицало као једног озбиљног и самосталног мислиоца. Сљедећи битан корак у формирању Кантове оригиналне филозофске мисли, који га дефинитивно удаљава од класичне филозофске школе и класичне метафизике, јесте одвајање „интелигибилног“ од чулног свијета, односно један озбиљан подухват који се базира на јасном разграничавању и одвајању онога што је чулно од натчулног.

Кант уводи појам трансцеденталне филозофије да би тачно нагласио шта је примарни задатак филозофије, а то је бављење, не више предметима, него начином сазнања предмета, наравно, уколико је оно априори могуће. Она, дакле, треба да има за циљ да у себи садржи и обједињује различите правце научног дјелања, али не у смислу преиспитивања датости, у контексту прихватања оног како нам се са оне стране чулности представља, него њен задатак је, превасходно, критика ума која има за циљ расвјетљавање оних „тамних страна“ нашег разума. При том се мисли на расвјетљавање и спознају његових сазнајних моћи и његове

могућности конструкције предмета и сазнања априори. Филозофија, дакле, иступа из своје самосвојности, напушта сферу која је припадала само њој и поприма елементе једне озбиљне науке чији се предмет огледа у њеном трансценденталном приступу и у успостављању принципа који важе као услов сваког сазнања. Надаље, кандидат наводи битан аспект Кантове филозофије, а то је њена критика, која се у првом реду односи на критику моћи сазнања. За њега свако сазнање почиње искуством. Предмети које опажамо подстичу наша чула, те тако у нама производе представе или покрећу наш разум да анализира те представе и да их прерађује у искуство, односно сазнање. Мада, иако, сво наше сазнање полази од искуства, он увиђа да ипак сво наше сазнање не произилази из искуства, и да ми имамо таква сазнања која су потпуно независна од искуства и то не само од искуства, него и од чулних утисака. Оваква сазнања која ми посједујемо, независно од сваког искуственог сазнања, па чак и од чулних утисака, како смо већ у раду помињали, Кант зове априори (*a priori*) и она се у потпуности разликују од сазнања добијених чулним утисцима, то јесте, у искуству, која се називају апостериори (*a posteriori*). Кандидат истиче, а када је ријеч о сазнањима априори, нужност једне битне разлике у разумијевању овога појма. Дакле, под сазнањима априори Кант не мисли на она сазнања која се заснивају на искуственим изворима, која ми већ посједујемо, на примјер, када априори имамо неко искуство па унапријед знамо шта ће из тога проистећи, без да га наново искусимо, већ он под сазнањима априори подразумева она сазнања која су апсолутно независна од сваког искуства. Потом, чиста сазнања априори, за Канта, су она сазнања која у себи не садрже ништа емпиријско. Откриће, чистих сазнања априори и могућности синтетичких судова априори, чини основ Кантове трансценденталне филозофије, јер за њега је трансцендентално сазнање свако оно сазнање које се бави сазнањем предмета уколико је оно могуће априори, а не самим предметима. Наиме, како истраживање показује, веза између субјекта и предиката као мисаоних одредби јесте суд. Само повезивање ових одредби је синтеза. Дакле, синтетички судови априори су веза тих супротности субјекта и предиката у самој свијести, односно они се не изводе из искуства, то јесте, не заснивају се на каузалној вези емпијских датости, већ су искључиво мисаоне форме. Кант је, заправо, дошао до тога да оно што је опште и нужно не произилази из опажаја, то јесте, не заснива се на емпијском посматрању датих предмета, већ нужност и општост проистиче из самог мислећег субјекта „Ја“. Кандидат, такође, истиче да Кант иде даље и по узору на логику, односно на њено учење о појму, суду и закључку, прави подјелу на више сазнајне моћи; на разум, расудну снагу и ум. Разум, дакле, као сазнајна моћ поимања, расудна снага као моћ суђења и ум као моћ закључивања. У ствари, разум као сазнајна моћ сазнаје оно што је опште. Моћ суђења подводи, субсумира, оно што је посебно под опште, а моћ ума јесте одређење посебног општим.

Сљедећи одјељак тематизује: ***Проблем аутономије – естетски и телеолошки принцип моћи суђења***. По Канту, наводи кандидат, у погледу наших моћи сазнања постоје области које обухватају појмове природе и области које обухвата појам слободе. Аналогно томе, је нужно је теоријска и практичка у својој примјени. У обје ове области наша моћ сазнања је априори законодавна. То значи да се наше сазнање, односно наше сазнајне моћи могу односити само на предмете могућег искуства, уколико су они дати као просте појаве, јер у супротном, законодавство не би било могуће. Дакле, на основу појмова природе и појма слободе, које наравно одређују предмети као просте појаве, увиђамо двије врсте законодавства. Законодавство које се заснива на појмовима природе поставља разум, док законодавство које се заснива на појму слободе поставља ум. Дакле, разум и ум су законодавни. У основи свога теоријског сазнања априори леже појмови природе који се заснивају на законодавству разума, односно на законодавству ума се заснива појам слободе који у себи садржи прописе који априори нису чулно условљени, односно практични. Будући да су разум и ум као више сазнајне моћи на основу својих принципа законодавни, Кант увиђа да међу њима постоји трећа посредујућа сазнајна моћ, моћ суђења. Моћ расуђивања или расудне снаге припада вишим сазнајним моћима и она је веома важна у Кантовој филозофији, истиче кандидат. Она важи као посредник између разума и ума, односно она је веза између појмова природе и појма слободе, те на тај наћин омогућава слободно дјеловање у природи. Моћ суђења као таква посједује своје тло сазнања, то јесте, заснива се, иако не посједује неку засебну предметно област као теоријски и практични ум, на принципима априори који су чисто субјективни и који, такође, захтијевају законе који омогућавају њено дејствовање у области сазнања.

Даље, у ово истраживање показује да је моћ суђења у најсроднијој вези са осјећањем задовољства и незадовољства, као душевне моћи која постоји између моћи сазнања, као душевне моћи која обухвата сво теоријско сазнање за коју је законодаван разум и моћи хтијења која се везује за појам слободе у којој је законодаван ум, као практичан. Дакле, као што између моћи сазнања и хтијења постоји осјећај задовољства и незадовољства, тако и моћ

суђења стоји између разума и ума, као посредујућа моћ која такође, садржи принципе априори, на основу којих постоји могућност преласка појмова природе у област појма слободе. Дакле, истиче кандидат, моћ суђења је моћ која супсумира, подводи, подређује оно што је посебно под опште и на тај начин остварује везу између разума и ума, то јесте, везу између појмова разума и појмова слободе и омогућава остварење сврхе која је садржана у појму слободе, а има се остварити у природи. Одредбена моћ суђења, као таква, у себи садржи оно што је опште, као дато, дакле, већ садржи неки принцип и нема потребу да поставља свој принцип, закон и тако даље, јер је он већ дат, те се стога оно своди на подређивање оног посебног под опште, то јесте, под већ постојећи принцип.

Рефлексивна моћ суђења се заснива на томе да оно што је посебно издигне на ниво општег, то јесте, да одреди његову општост, да тако кажемо, у себи не садржи оно опште као дато, већ мора да га одреди. Стога, она нужно захтијева свој сопствени принцип који она сама поставља, а који као такав, представља „јединство свих емпријских принципа“. Као таква, не може црпити принципе из искуства, у супротном не би била рефлексивна моћ, већ из своје сопствене моћи која се, како рекосмо, огледа у јединству свих емпријских закона и могућности њихове међусобне субсумције. За Канта, принцип моћи суђења међу емпријским законима представља сврховитост природе. С обзиром да се појам неког објекта, уколико он чини стварност тог објекта, то јесте, уколико се он подудара са његовом стварношћу, зове сврха, а сврховитост – подударање једне ствари са оним својством те ствари које је могуће само помоћу сврха, по Канту, сврховитост природе представља један нарочит појам априори, који своје порекло води једино из рефлексивне моћи суђења. Даље, кандидат разматра и Кантов принцип сврховитости природе који је трансцендентални принцип и се заснива потпуно априори, то јесте, у себи не садржи ништа емпријско. У супротном, да се њен принцип заснива на емпријским законима, онда њен принцип не би био трансценденталан, него метафизички. То значи, да за Канта, принцип сврховитости природе јесте трансцендентални принцип који се заснива потпуно априори, то јесте, у себи не садржи ништа емпријско. То је због тога што наш разум посједује опште законе природе априори и на основу њих искуство чини могућим. Оно што кандидат даље истиче у истраживању, јесте постојање двије врсте сврховитости или тачније рефлексивна моћ суђења у себи садржи двоструку сврховитост. То је субјективна и објективна сврховитост, односно естетска (која се касније дијели на пресуде укуса и пресуде о узвишеном) и телеолошка, на чему се и заснива подјела Кантове критике моћи суђења. Субјективна или естетска моћ суђења се бави критиком укуса, а објективна – логичка се бави проблемом сврховитости у природи, то јесте, проблемом телеологије.

У одјелку: **Слободна љепота и значење ванпојмовног одређења лијепог**, кандидат је детаљно изложио Кантове појмове *безинтересног допадања, природног и умјетнички лијепог, односа слободе и умјетности, те важност уобразиље и генија*. У првом реду, када је безинтересно допадање у питању Кант сматра да је природно лијепо надмоћно над вјештачком љепотом, па стога закључује да би и суд о природно лијепом требао да има исту надмоћ над вјештачким, као и сама љепота. Због тога Кант сматра да овакав интерес нема никакву друштвену корисност и друштвено утемељење, јер је он као такав који је окренут природним изворима љепоте, ослобођен корисности, он је онај морални начин мишљења и просуђивања. Овакав непосредан интерес који нема друштвену корист, Кант означава као способност чисте естетске моћи суђења. Таква способност јесте суђење о формама без претходног посједовања било каквог појма. У таквом чистом, безпојмовном допадању, налази се правило за свакога ко посједује поменуто добро расположење душе, али такво правило од кога нико нема било какве користи, али ипак производи један такав интерес за природно лијепим формама. Кант овдје хоће да истакне како је то безинтересно допадање, уствари, чисти суд укуса, који он истиче као битнији од интелектуалног. Надаље, истиче кандидат, оно што је за Канта представљало умјетност јесте оно што је проистекло из слободе, то јесте, оно што смо уз помоћ слободне воље створили својим умом. Оно што називамо умјетничким дјелом, претежно представља неку човјекову творевину. Када је у питању појам генија, Кант га описује као урођени таленат, који је представљен као стваралачка способност сваког умјетника. Овакав вид талента спада у природу саме човјекове личности и можемо га означити, како Кант наводи, као *ingenium*, то јесте, - урођена душевна способност, помоћу које природа прописује уметности правило. Мада ни сам Кант није начисто са овом дефиницијом генија, истиче кандидат, ипак остаје чињеница да се све лијепе умјетности могу посматрати као умјетности генија. Кант дефинише генија и као способност за естетске идеје, гдје под естетским идејама подразумева слике којима не одговара ниједна идеја разума. Ова способност се огледа у томе што геније може да створи слике које прелезе границе апстрактне мисли. Стваралачка способност генија је ирационална, он сам поставља правила стварања, али и уживања у својим дјелима.

Сљедећи одјељак своје докторске дисертације кандидат је насловио са: *Специфичност суда укуса, субјективни осјећај задовољства и незадовољства*. Специфичност суда укуса се огледа у томе што је он, иако заснован на субјективном принципу, на основу осјећаја задовољства, ипак је опште саопштив и као такав важи за свакога ко суди. Стога, суд укуса јесте један суд који у себи садржи априорни моменат због чега и стоји у основи критике моћи суђења. Наиме, суд укуса је, по Канту, један естетски суд, како смо већ навели, што на први поглед указује на нешто специфично. Управо у овоме се открива специфичност Кантовог суда укуса, јер како нам он предочава разликовање лијепог од онога што није лијепо се заснива на вези уобразиље са субјектом и његовим осјећајем задовољства и незадовољства, а не да представу разумом повезујемо са објектом, што би било када би у питању било сазнање. Даље, у овом истраживању се показује како је Кантов суд укуса чист суд, те кандидат наводи да за један суд укуса можемо рећи да је чист суд укуса уколико се ради о просуђивању слободне љепоте. Дакле, чист суд укуса, да би био чист, нужно мора бити независан од било какве унутрашње сврхе, а то значи да онај који суди не располаже никаквим појмом о сврси неког предмета о ком просуђује. Битност разликовања слободног лијепог од природног лијепог огледа се у томе што се јасно истиче разлика судова укуса, односно што се јасно разликује чист суд укуса од суда укуса који се заснива на чулима. Такође, једна од карактеристика суда укуса јесте свакако захтјев за његовом општом сагласности, то јесте, да суд укуса од сваког захтјева да се са њим сагласи уколико је ријеч о неком предмету који је оглашен за лијеп. Да би могли захтјевати сагласност других, односно да се сагласе да ли је нешто лијепо или не, нужно морамо имати један заједнички принцип на ком ће та сагласност почивати. Наиме, тај принцип је нужно субјективан принцип суда укуса који се заснива, не на појму, него на осјећању оног што у нама изазива допадање. Дакле, тај принцип, будући заснован на осјећању, а не на појму, важи као „опште унутрање чуло“, које је као такво услов нужности једног суда укуса. Оно што је кандидат, такође, истакао као битно за Кантов појам укуса, јесу одређене противрјечности суда укуса, односно антиномије, које су изложене на сљедећи начин: „1. теза: суд укуса не заснива се на појмовима, јер би се иначе, о њему могло дискутовати (одлучивати на основу доказа). 2. антитеза: суд укуса заснива се на појмовима, јер се иначе, без обзира на његову разноликост, о њему не би могло чак ни препирати (претендовати на нужну сагласност других са овим судом). У даљем истраживању кандидат показује како је могуће ријешити проблем противрјечности и истиче да се суд укуса заснива на једном појму на основу којег се ништа нити сазнаје, нити доказује, јер се он по себи не може одредити, нити у погледу сазнања употребити, али на основу њега суд укуса добија опште важење. Стога, нужно је доказати да два става нису противрјечни један другом у пуном смислу, већ привидно и да могу постојати заједно, мада не можемо објаснити никакав појам. Према томе, да би се ријешила противрјечност, нужно је узети у обзир Кантову тезу – да се суд укуса не заснива на појмовима и антитезу – да се суд укуса заснива на појму о натчулном супстрату појава. Дакле, није могућ објективан принцип укуса на основу којег би се могао доказати или засновати суд укуса, већ остаје као субјективни принцип који у себи садржи идеју натчулног која је неодређена. Те стога, закључује кандидат, да је ту ријеч о појму укуса као чисте естетске рефлектујуће моћи суђења.

5. Научни резултати докторске дисертације

Комисија констатује: да су резултати истраживања докторске дисертације *Естетичко утемељење појма укуса у филозофији Дејвида Хјума и Имануела Канта* мр Данијеле Милинковић веома успјешни и значајни, да могу имати позитивне научне и шире друштвене консеквенце, те да својом оригиналношћу, цјеловитим систематским излагањем и разматрањем појма укуса унутар најзначајнијих филозофских оријентација чини да су основни кандидатови ставови изузетно добро аргументовани и систематски прегледно изложени. Докторска дисертација мр Данијеле Милинковић утемељена је на осмишљеној и успјешно спроведеној филозофској анализи релевантне и бројне литературе на више страних језика, као што је и заснована на филозофској дијалектичкој методи.

6. Примјењивост и корисност резултата у теорији и пракси³

Резултати постигнути у рукопису урађене докторске дисертације *Естетичко*

³ Истаћи посебно примјењивост и корисност у односу на постојећа рејешења теорије и праксе

утемељење појма укуса у филозофији Дејвида Хјума и Имануела Канта су теоријске природе, те се о примјенљивости може говорити само у теоријској равни и теоријској примјенљивости у наставној пракси филозофских излагања на универзитету. Такође, докторска дисертација представља значајан и користан теоријски допринос за сва будућа истраживања филозофског појма укуса, како у области естетике, тако и у осталим областима филозофије.

7. Начин презентирања резултата научној јавности⁴

Резултати рукописа докторске дисертације *Естетичко утемељење појма укуса у филозофији Дејвида Хјума и Имануела Канта*, кандидата мр Данијеле Миљинковић биће презентовани научној јавности кроз саопштења на научним скуповима и конференцијама, те кроз објављивање радова у зборницима радова са научних скупова и у истакнутим националним научним часописима из области филозофије.

8. ЗАКЉУЧАК И ПРИЈЕДЛОГ⁵

На основу свега изложеног Комисија констатује да докторска дисертација *Естетичко утемељење појма укуса у филозофији Дејвида Хјума и Имануела Канта*, кандидата мр Данијеле Миљинковић представља самосталан и оригиналан научни рад из области естетике, историје филозофије и онтологије (научно поље филозофија, ужа област онтологија и естетика) изложен према највишим академским и научним стандардима. У докторској дисертацији је кориштена дијалектичка, филозофска метода која је својом зналачком примјеном омогућила кандидату да у овом раду доспије до драгоцјених увида

Докторска дисертација *Естетичко утемељење појма укуса у филозофији Дејвида Хјума и Имануела Канта* представља значајан филозофски, теоријски и практичан научни прилог разматрању појма укуса, као и што представља синтетички истраживачки приказ не само филозофије Дејвида Хјума и Имануела Канта, већ и најважнијих мисаоних и историјских тематизација појма укуса, посебно у британској филозофији осамнаестог вијека.

На основу претходно исцрпно изложеног, Комисија са задовољством предлаже Наставно-научном вијећу Филозофског факултета и Сенату Универзитета у Источном Сарајеву да прихвати оцјену докторске дисертације *Естетичко утемељење појма укуса у филозофији Дејвида Хјума и Имануела Канта*, кандидата мр Данијеле Миљинковић из области естетике, историје филозофије и онтологије (научно поље филозофија, ужа област онтологија и естетика) у цјелини, те да одреди датум њене јавне одбране пред истом комисијом која је и потписник овог Извјештаја.

Пале, 17. септембра 2018. године

⁴ Наводе се радови докторанта у зборницима и часописима у којима су објављени (истраживачки проблеми и резултати предмета истраживања докторске дисертације)

⁵ У закључку се, поред осталог, наводи и назив квалификације коју докторант стиче одбраном тезе

Комисија:

1. Др Мишо Кулић, у звању редовни професор (Онтологија), Универзитет у Источном Сарајеву, Филозофски факултет Пале, предсједник Комисије;

2. Др Владимир Милисављевић, у звању ванредни професор (Теорија сазнања), Институт за филозофију и друштвену теорију, Београд, члан Комисије;

3. Др Саво Лаушевић, у звању редовног професора (Естетика), Универзитет Црне Горе, Филозофски факултет Никшић, члан Комисије;

Издвојено мишљење⁶:

1. _____, у звању _____ (НО _____, УНО _____), Универзитет _____, Факултет _____ у _____, члан Комисије;

⁶ Чланови комисије који се не слажу са мишљењем већине чланова комисије, обавезни су да у извештај унесу издвојено мишљење са образложењем разлога због се не слажу са мишљењем већине чланова комисије (члан комисије који је издвојио мишљење потписује се испод навода о издвојеном мишљењу)